

Проблеми застосування програм виховного впливу до окремих категорій неповнолітніх засуджених до позбавлення волі

Гринчук Р.А., студент юридично-психологічного факультету ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент *Ніколенко Д.О.*

Побудова демократичного громадянського суспільства, заснованого на верховенствах права і поваги до прав людини, вимагає створення відповідних умов для наповнення новим змістом методів, форм, прийомів організації та реалізації виправлення і ресоціалізації засуджених у контексті міжнародних стандартів поведінки із засудженими та сучасними науковими підходами до вдосконалення кримінально-виконавчого права (Є.М. Бодюл, О.М. Джужа, А.В. Кирилюк, О.Г. Колб, В.О. Корчинський, В.А. Львовичкін, М.П. Мелентьєв, Г.О. Радов, С.Я. Фаренюк та ін..)

Особливим показником цивілізаційного рівня вдосконалення системи виконання покарань в умовах позбавлення волі є стан правового, соціального та психолого-педагогічного супроводження життєдіяльності неповнолітніх засуджених в умовах позбавлення волі. Особливої уваги вимагає до себе проблема індивідуального і диференційованого підходу до ресоціалізації в умовах позбавлення волі неповнолітніх з особливими потребами, неповнолітніх з легкими формами олігофренії (МКХ-10, F-70) (О.В. Беца, В.І. Бондар, В.І. Кривуша, С.Д. Максименко, В.С. Медведєв, Д.О. Ніколенко, О.П. Северов, В.І. Синьов, М. О. Супрун).

Олігофренії – це група вроджених або набутих у ранньому віці (до 3 років) хворобливих станів психіки, що характеризуються загальними клінічними ознаками, котрі дозволяють розглядати їх у практичній експертній роботі як єдину клінічну форму. Олігофренії поєднує загальна психічна неповноцінність, що виявляється не тільки в недорозвиненості інтелекту і мислення, а й усіх інших психічних функцій: сприйняття, пам'яті, уваги, мови, локомоторних особливостей, емоційно-вольової сфери. Ступінь виразності вродженого слабоумства може бути дуже різним. Від інших форм недоумства олігофренія відрізняється тим, що вона є не зниженням інтелекту й інших функцій психіки, як це буває при інших психічних захворюваннях, а їх первинним недорозвитком. Олігофренії спричиняють неправильне формування або раннє ураження головного мозку. Хоча констатація вродженого слабоумства показує, що мова йде про патологічний, зумовлений хворобою стан, однак виступати як медичний критерій неосудності вона може бути лише в поєднанні з юридичним критерієм. Без цього психічна патологія (легка ступінь слабоумства) може бути лише умовою, що сприяє скоєнню протиправної дії, яку суд має право враховувати як обставину, котра пом'якшує відповідальність. Фактичний психічний недорозвиток цих хворих стає медичним критерієм неосудності тільки тоді, коли він позбавляє хворого можливості розуміти свої дії або керувати ними. За таких умов 80% неповнолітніх із легкою ступінню олігофренії потрапляють в умови позбавлення волі.

Не дивлячись на загальну ознаку олігофренії – недорозвиненість психіки загалом, особи, котрі страждають на дебільність, мають свою індивідуальність як за характерологічними особливостями, так і за соціальними, що, на відміну від імбецильності і тим більше від ідіотії, дозволяє говорити про особистісні особливості хворих. Ці особливості спостерігаються в різних ступенях виразності між двома основними варіантами: з одного боку, крайньою розгальмованістю, рухливістю, збудженістю, настирливістю, конфліктністю, гіперсексуальністю хворих, а з іншого – постійною загальмованістю, в'ялістю, апатичністю, байдужістю до всього навколишнього. Часто всі прояви виражені помірно, в деяких випадках характерологічні особливості дебільних осіб нагадують окремі варіанти патології характеру при психопатіях, а іноді вони виразні настільки дисгармонійно, що можна говорити про емоційно-вольові порушення, які досягають рівня хворобливих розладів. Особливою рисою емоційної сфери зазначених осіб при всіх характерологічних варіантах є недостатність вищих емоцій, що проявляється у хворих за відсутності природної для здорової людини потреби пізнати навколишнє середовище: в них є цікавість, але немає потягу до пізнання. Загальна особливість вольової сфери – поєднання слабкості ініціативи з імпульсивністю поведінки, підвищеної навіюваності, схильності до наслідування зі впертістю. При всій слабкості витримки та низькій здатності стримувати свої потяги, недостатності цілісного обмірковування своїх вчинків і підвищеній навіюваності хворі з легким ступенем дебільності можуть достатньо корегувати свою поведінку залежно від зміни ситуації та передбачати наслідки своїх вчинків.

Отже, у поєднанні із віковими особливостями підліткового віку зазначені індивідуально-типологічні особливості даної категорії засуджених актуалізує проблему необхідності подальшої спеціальної розробки, змістового вдосконалення та підвищення рівня ефективності реалізації програм диференційованого виховного впливу для осіб підліткового віку з особливими потребами, вказує на необхідність організаційних, правових, соціальних та психолого-педагогічних заходів спрямованих на вдосконалення процесу реасоціалізації у виховних колоніях із врахуванням міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Європейські пенітенціарні правила // Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій. – Амстердам-Київ, 1996.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.
3. Колб О. Г. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі : навч. посіб. / Колб О. Г. – Луцьк : ПБВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 494 с.
4. Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі / Г. О. Радов // Проблеми пенітенціарної теорії та практики. – К. : ПБВ КІВС, 1996. – С.14–15.
5. Синьов В. М. Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії / Синьов В. М. – К. : «МП ЛЕСЯ», 2010. – 779 с.
6. Синьов В. М. Педагогічні основи ресоціалізації злочинців / Синьов В. М., Радов Г. О., Кривуша В. І., Беца О. В. – К. : Леся, 1997.